

اسلام و عدالت

صنعت الله جویا

دیپارتمنت تعلیمات اسلامی، پوهنچی شرعیات، پوهنتون بدخشان

sunatullahjuya@gmail.com

۰۰۰۹-۰۰۰۱-۸۵۳۰

نویسنده

نشان برقی

نشانه ارکاید

چکیده

عدالت ارزش مهم در زندگی انسانها دارد، قرآن کریم به رعایت عدالت تاکید نموده است، عدل و قسط در خلقت الهی رعایت گردیده و به اساس عدالت الله متعال همه چیز را آفریده است. درین مقاله ارزش و اهمیت عدالت در قرآن کریم و عواقب خطیر بی عدالتی و ظلم بیان شده است. بی عدالتی و رفتار سوء حکام باعث ایجاد کینه و عداوت و اختلافات در جامعه میگردد، این مقاله به شیوه تحلیلی با استفاده از ابزار کتابخانه ای تحریر شده و از متون معتمد دینی مسائل اخذ گردیده است. نتایج تحقیق مبین این امر است که عدالت یک اصل مهم در حیات بشر بوده و قرآن کریم و احادیث نبوی صلی الله علیه وسلم به رعایت عدالت تاکید نموده است، بدون رعایت عدالت زندگی مختل می شود، بی عدالتی حکام و مسوولین امور سبب دشمنی و تفرقه میان اتباع کشور می شود. عدالت بر چندین نوع می باشد: عدالت والدین در برابر اولاد، عدالت میان زوجات عدالت در داوری و فیصله ها.

کلید واژه ها: قرآن، جامعه، عدالت، انسان، اسلام.

Author
E-Mail
Orcid

Sunatullah Joya

Department of Islamic Studies, Faculty of Shariah
sunatullahjuya@gmail.com

۰۰۰۹-۰۰۰۱-۸۵۳۰

Abstract

Justice holds a significant value in human life, and the Holy Quran emphasizes the importance of adhering to justice. Justice and equity are inherent in divine creation, as everything has been created by the Almighty based on justice. This article discusses the value and significance of justice in the Holy Quran and highlights the grave consequences of injustice and oppression. Injustice and the misconduct of rulers lead to resentment, enmity, and discord within society. The article is written using an analytical approach, utilizing library resources, and drawing from authoritative religious texts. The findings of the research indicate that justice is a fundamental principle in human life, and the Holy Quran and the Hadiths of the Prophet Muhammad (peace be upon him) stress the importance of upholding justice. Without justice, life becomes chaotic, and the injustice of rulers and officials results in enmity and division among the citizens of a nation. Justice manifests in several forms, including parental justice towards children, justice among spouses, and justice in judgment and decisions.

Keywords: Quran, society, justice, humanity, Islam.

مقدمه

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على رسوله الامين و على آله و اصحابه اجمعين

اما بعد

عدالت در قرآن کریم جایگاه شامخ دارد، قرآن کریم به عدالت امر نموده است، عدالت به تقوای نزدیکه خوانده شده است، الله متعال در خلقت خود عدالت را رعایت نموده است. عدالت در امور زندگی خیلی مهم بوده در خانواده ای که عدالت نباشد محکوم به زوال گردیده نظام خانوادگی از هم می پاشد، نظام یا حکومتی که در آن عدالت نبود میان راعی و رعیت فاصله ایجاد گردیده رعیت نسبت به حکام بی باور می شوند، پایه های نظام متزلزل می شود.

قرآن کریم به مسلمانان دستور میدهد که حتی در مقابل دشمنان اسلام عدالت داشته باشند، دشمنی شان با کفار باعث انحراف ایشان از جاده عدالت نگردد، باید مسلمانان در گفتار و کردار شان عدالت را رعایت نمایند.

تبیین مسأله

یکی از معاضل بزرگ نبود عدالت است، با وصفیکه دین مبین اسلام به عدالت و انصاف امر نموده در جوامع اسلامی بی عدالتی بیداد میکند، در نتیجه بی عدالتی ها ظلم و زیاده روی در جامعه حاکم گردیده دشمنی و کینه در قلوب مردم به وجود می آید. بی عدالتی یک مشکل بزرگ جوامع بشری بالخصوص جامعه اسلامی است. بناء ایجاب می کند تا علل و عوامل این مرض مورد بررسی قرار گیرد.

پرسشهای تحقیق

سوال اصلی:

س: عدالت چی است و در شریعت اسلامی چی جایگاهی دارد؟

سوالهای فرعی:

س ۱: اثرات ناگوار بی عدالتی در جامعه چی است ؟

س ۲: قرآن کریم راجع به عدالت چی نوع ارشادات دارد ؟

س ۳: با کدام راه کار ها افراد یک جامعه قادر می شوند تا به عدالت دست یابند ؟

اهداف تحقیق

مقاله حاضر میخواهد به اهداف ذیل نایل گردد:

۱. شناخت عدالت از منظر دین و ارزش های اسلامی
۲. شناخت اسباب گسترش بی عدالتی در جوامع اسلامی.
۳. راه های تأمین عدالت
۴. اضرار بی عدالتی

پیشینه تحقیق

در پیرامون موضوع مقالات زیادی به رشته تحریر در آمده است من جمله: مقاله ای تحت عنوان (العدالة فی الاسلام) منتشره در سایت <https://www.alukah.net> و مقاله دیگری تحت عنوان (العدالة من منظور الاسلام) منتشره در سایت <https://www.aljazeera.net> › blogs درین مقاله ها به اهمیت موضوع اشاره صورت گرفته است، امتیاز مقاله تحریر یافته تحت عنوان (اسلام و عدالت) این است که درین مقاله ضمن بیان جایگاه عدالت در دین با استدلال از آیات و احادیث نبوی صلی الله علیه وسلم، راه های تأمین عدالت و اضرار بی عدالتی هم چنان نمونه های از عدالت صحابه رضی الله عنهم بیان شده است.

روش تحقیق

روشی که در این تحقیق به کار گرفته شده است روش استقرائی و کتابخانه‌یی بوده که با استفاده از منابع مکتوب با رعایت مراحل تحقیق علمی صورت گرفته است. در این تحقیق از مقالات، کتاب‌ها و رساله‌ها برای غنای موضوع استفاده شده است.

اهمیت تحقیق

درین شکی نیست که عدالت در دین مبین اسلام خیلی جایگاه بلند دارد، الله متعال میفرماید: **لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ**. (الحديد: ۲۵) به تحقیق ما فرستادیم پیامبران را با دلایل روشن و دادیم به ایشان کتاب و معیار عدل را تا مردم به عدالت رفتار نمایند، این آیه مبارکه می‌رساند که عدالت در دین از جایگاه رفیع و شامخ بر خوردار می‌باشد، قرآن کریم هدف ارسال پیامبران را اقامه عدل در میان انسانها خوانده است. از سوی دیگر ضد عدالت ظلم است، در نبود عدالت جامعه به سوی بدختی میرود. همه افراد جامعه مسولیت دارند به خاطر اقامه عدل و عدالت در جامعه سعی و تلاش نمایند، نوشتن مقالات در پیرامون همچو موضوعات خیلی مهم و نیاز مبرم می‌باشد.

نتایج و یافته‌ها

مفهوم شناسی عدالت

تعریف لغوی: عدالت در لغت استقامت و دادگری کردن، عدالت گستر آنکه از روی انصاف و عدالت مردم رفتار کند، آنکه شیوه او عدالت باشد (دهخدا، ۱۳۷۷ هـ.ش: ۳/۲۳۴).

جرجانی در تعریف عدالت می‌گوید:

{العدالة في اللغة الاستقامة وفي الشريعة عبارة عن الاستقامة على طريق الحق بالاجتناب عما هو محظور دینا} (جرجانی، ۱۴۰۵: ۱/۱۹۱).

عدالت در لغت به معنای استقامت بوده و در شریعت اسلامی عبارت است از استقامت به حق و دوری گزیدن از چیزهای که انجام دادن آنها ممنوع می‌باشد.

{الْعَدْلُ: خِلَافُ الْجَوْرِ، وَهُوَ فِي اللَّغَةِ: الْقَصْدُ فِي الْأُمُورِ، وَهُوَ عِبَارَةٌ عَنِ الْأَمْرِ الْمُنْتَوَسِطِ بَيْنَ طَرَفِي الْأَفْرَاطِ وَالتَّفْرِيطِ} (الموسوعة الفقهية الكويتية، ۱۴۲۷: ۸/۲۲۳)

عدل: به معنای دقیق و راست، عدالت: عادل بودن، انصاف داشتن و دادگری (معین، ماده عدل، ۸۷۰).

جایگاه عدالت در قرآن کریم

قرآن کریم مسلمانان را به عدالت امر نموده است، عدالت امر محمود و پسندیده می باشد، نبود عدالت ظلم و تعدی را در پی خواهد داشت، دین مبین اسلام به عدالت خیلی ارج گذاشته از پیروان خود اکیدا میخواهد تا عدالت را در رفتار و گفتار و برخورد اجتماعی شان رعایت نمایند.

الله متعال میفرماید:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ عَلَىٰ آلَا تَعْدِلُوا اَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (مائده: ۸)

ای مسلمانان برخیزید گواهان به عدل باشید، دشمنی قومی شما را بر ندارد که به عدالت رفتار نکنید، به عدالت رفتار کنید که آن به تقوی نزدیک تر است، و از خداوند برسید که خداوند به آنچه میکنید آگاه است.

ابو الفداء میگوید: الله متعال به مسلمانان هشدار میدهد که نباید کینه ها و عداوت های قومی و تصفیه حساب های شخصی مانع از اجرای عدالت و موجب تجاوز به حقوق دیگران گردد؛ زیرا عدالت از همه اینها بالاتر و با ارزش تر است. **وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ عَلَىٰ آلَا تَعْدِلُوا** باز به اهمیت عدالت اشاره نموده میگوید (اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى) عدالت کنید که عدالت به تقوا نزدیک است. قایم و پای بند اوامر الهی باشید به اوامر او احترام بگذارید، دشمنی قومی شما را به بی عدالتی وا ندارد که دست به کشتار اطفال و زنان آنان بزنید، در حق شان ظلم روادارید، عهد شکنی نمایید، بلکه عدالت را رعایت نمایید که عدالت به تقوا نزدیک است، قرآن کریم به رعایت عدالت در مقابل کفار تاکید نموده است، لاجرم عدالت در مقابل مسلمان امر حتمی و لازمی می باشد (ابوالفداء، (ب ت) ۲ / ۳۵۸).

استانبولی میگوید: در مقابل دوست و دشمن، اقارب و اجنبی ها عدالت را در نظر بگیرید، عدالت به تقوی نزدیک است، الله آگاه است به کسانی که عدالت میکنند و کسانی که عدالت نمیکنند (خازن، ۱۴۱۵ هـ ش: ۲ / ۲۰).

در تفسیر خازن راجع به آیه مبارکه میگوید: عدل و جور از حقوق العباد بوده رعایت حقوق العباد خیلی مهم می باشد، رعایت حقوق العباد انسان را به تقوی نزدیک میکند (مظهری، ۱۴۱۲ هـ ش: ۳ / ۶۲).

عدالت مهم ترین رکن تقوی و پرهیز گاری است، در آخر آیه مبارکه به تقوا تاکید گردیده است.

عدالت در گفتار

عدالت در گفتار نیز امر مهم و درخور توجه بوده است، قرآن کریم به مسلمانان دستور میدهد که در گفتار شان عدالت را رعایت نمایند. الله متعال میفرماید:

وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ (انعام: ۱۵۲).

ترجمه: هرگاه سخن گفتید عدالت را در نظر بگیرید گرچه سخنان شما بر علیه اقارب تان باشد.

ابن عباس میگوید: هرگاه سخن گفتید راست بگوئید، گرچه سخن شما بر ضرر خویشاوندان تان تمام شود باز هم از عدالت دور نشوید (ابن عباس، (ب ت): ۱۲۲/۱).

کسانیکه صادق اند و راست میگویند، از دروغ گفتن اجتناب می ورزند در حقیقت عدالت گفتار را رعایت نموده اند.

زحیلی میگوید: عدالت در گفتار عبارت است از راست گفتن گواهی درست دادن، داوری به حق نمودن. اسلام دین حق است، دین مبین اسلام به عدالت تاکید نموده در برابر نفس و اقارب باید عدالت رعایت شود، در برابر دشمنان اسلام نیز باید عدالت صورت گیرد. عدالت باید به اساس ترس از الله باشد (زحیلی، ۱۴۲۲: ۴۳۷/۱).

طبری در تفسیر آیه مبارکه میگوید: ای مردم در برابر دوستان و دشمنان تان عدالت کنید، به هیچ کس ظلم روا مدارید ظلم حرام است (طبری، ۲۰۰۰ م: ۲۳۳/۶).

در جای دیگر الله متعال میفرماید:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ (نحل: ۹۰).

ترجمه: یقیناً الله امر میکند به عدالت و احسان.

عدالت از عدل مأخوذ بوده ضد آن جور و ظلم است، هم چنان عدل عبارت از دوری از افراط و تفریط می باشد. انسان عادل به شخصی گفته می شود که به کسی ظلم روا ندارد، دیگران از آزار و اذیت در امان باشند (الموسوعة الكويتية، ۱۴۲۷ هـ ق: ۵/۳۰).

احسان داری مفهوم گسترده بوده در شریعت اسلامی به احسان تأکید شده است، احسان در برابر الله طوریکه در حدیث جبرئیل علیه السلام شرح شده است، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: «أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ» (بخاری، ۱۴۲۲ هـ ق: ۱۹/۱) خدا طوری عبادت کن که گویا تو او را می بینی، اگر تو او را دیده نمی توانی الله ترا می بیند. احسان به والدین، احسان به اقارب و خویشاوندان، احسان به حیوانات.

علی رضی الله عنه میگوید: عدل به معنای انصاف می باشد، ابن عطیه میگوید: عدل به معنای انصاف و ترک ظلم می باشد (قرطبی، ۱۳۸۴: ۱۰/۱۶۶).

واژه دیگری که از نظر مفهوم به عدالت نزدیک می باشد واژه قسط است، الله متعال میفرماید:

وَأَقْسَطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ (حجرات: ۹).

ترجمه: عدالت را رعایت نمایند که الله عدالت کننده را گان الله دوست دارد.
درین آیه مبارکه ضمن اینکه الله متعال به عدل و قسط امر نموده عدالت پیشه گان را دوستان خود خوانده است، درین شکی نیست که عدالت یک عبادت و وسیله تقرب به الله متعال می باشد.

عدالت در خانواده

عدالت در سطح خانواده خیلی امر مهم بوده در صورتیکه سرپرست فامیل با زیر دستان خود در خانواده عدالت را رعایت نکند، امور خانوادگی از هم می پاشد، میان فرزندان دشمنی و کینه ایجاد میشود، باید مربی و سرپرست فامیل با تمام اولادها برخورد عادلانه داشته باشد، یکی را بر دیگری ترجیح ندهد. طور مثال باید در برخورد و هبه نمودن عدالت رعایت گردد، هرگاه پدر به طور ارادی یا غیر ارادی به یکی از فرزندان توجه و مهرورزی بیشتر نماید، سایر فرزندان نسبت به پدر سوء ظن نموده با برادری که طرف عطف والدین قرار گرفته حسادت و دشمنی را آغاز میکنند. داستان یوسف علیه السلام این واقعه را به انسانها درس میدهد، یعقوب علیه السلام به یوسف علیه السلام و برادر او مهرورزی بیشتر داشتند، فرزندان یعقوب علیه السلام مصمم شدند تا یوسف را به قتل برسانند و طرف مهرورزی پدر قرار گیرند.

إِذْ قَالُوا لِيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا نَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ، اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ (یوسف: ۹).

ترجمه: زمانیکه برادران یوسف گفتند: هر آینه یوسف و برادر او محبوب تر اند به نزد پدر نسبت به ما [پدر مان به آنها مهرورزی بیشتر دارد] در حالیکه تعداد ما زیاد است، یقیناً پدر مان در اشتباه آشکار قرار دارد [با ترجیح این دو برادر در مهرورزی نسبت به سایر برادران] یوسف را به قتل برسانید یا به سرزمین دور او را بفرستید، توجه پدر از آن شما خواهد شد، بعد از انجام این عمل [به اثر توبه و رجوع به الله متعال] شما قوم صالح می شوید.

عنوان در تفسیر آیه مبارکه میگوید: یکی از برداران یوسف گفت: پدر به یوسف و برادر او توجه و مهرورزی زیاد دارد، نظر من این است که یوسف را به قتل برسانید یا به سرزمین درو تبعید کنید تا محبت یوسف از یاد و خاطر پدر فراموش شود (عنوان، ۱۹۹۹م: ۳۶۹/۱).

محمد رشید صاحب منار میگوید: تربیه فرزندان باید با روحیه محبت و عدالت انجام یابد، تا کینه و دشمنی میان فرزندان ایجاد نگردد (حسینی، ۱۹۹۰م: ۲۱۶/۱۲).

قنوجی میگوید: زمانیکه یوسف را به قتل رسانیدید یا تبعید نمودید، محبت از آن شما خواهد شد (قنوجی، ۱۴۱۲هـ.ق: ۶/ ۲۹۴).

پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم راجع به عدالت در خانواده میفرماید:

عَنْ حَاجِبِ بْنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ الْمُهَلَّبِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اغْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ اغْدِلُوا بَيْنَ أُمَّتِكُمْ» (ابی داود، (ب ت): ۳/ ۲۹۳).

حاجب بن مفضل بن مذهب از پدر خود روایت میکند که میگوید: از نعمان بن بشیر -رضی الله عنه- شنیدم که میگفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: در میان اولادهای تان عدالت کنید، در میان فرزندان تان عدالت کنید.

خانواده ها خشت های هستند که جامعه را شکل میدهند، هرگاه خانواده کانون مهر و عطوفت باشد، در آن احترام و ارزش های انسانی رعایت شود جامعه بسوی فلاح و رسته گاری رهنمون میگردد، یکی از ارزش های والای اسلامی و انسانی رعایت عدالت است. دین مبین اسلام به رعایت عدالت در خانواده تاکید نموده است، بالاخص در صورت تعدد زوجات باید میان خانم ها عدالت به طور جدی رعایت گردد، بی عدالتی گناه کبیره می باشد، الله متعال میفرماید: { فَاتَّقُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثَلِي وَثَلَاثَ وَرَبَائِعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً } (نساء: ۳).

ترجمه: به نکاح بگیرد آنچه خوش دارید از خانم ها دو سه و چهار، اگر بیم دارید که عدالت را رعایت کرده نمی توانید یک خانم انتخاب نمایید.

عدالت حکام و مسوولین امور

مسوولین امور و زمام داران باید عدالت را رعایت نمایند، برخورد شان با زیر دستان عادلانه باشد، گزینش و تقرر افراد به اساس شایستگی و لیاقت و ظرفیت انجام یابد، ازسلیقه های قومی، نژادی، مذهبی و سیاسی اجتناب نمایند، چون درین صورت رابطه بین راعی و رعیت برقرار و مستحکم گردیده محبت و اطاعت به وجود خواهد آمد، چنانکه از رسول الله صلی الله علیه وسلم چنین روایت شده است:

عَنْ الْحَسَنِ، قَالَ: عَادَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زِيَادٍ مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، قَالَ مَعْقِلٌ: إِنِّي مُحَدِّثُكَ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَوْ عَلِمْتُ أَنَّ لِي حَيَاةً مَا حَدَّثْتُكَ، إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَا مِنْ عَبْدٍ يَسْتَرْعِيهِ اللَّهُ رَعِيَّةً، يَمُوتُ يَوْمَ يَمُوتُ وَهُوَ غَاشٍ لِرَعِيَّتِهِ، إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ» (نيساپوری، ب. ت: ۱/ ۱۲۵).

از حسن روایت است که میگوید: معقل بن یسار به بستر مرضی مرگ افتاده بود عبید الله پسر زیاد به عیادت او آمد، معقل خطاب به عبید الله بن زیاد گفت: من به تو حدیثی را روایت میکنم که از رسول الله

صلی الله علیه وسلم شنیده بودم، اگر امکان طول حیات من می بود هرگز به تو روایت نمی کردم، من از رسول الله صلی الله علیه وسلم شنیدم که میفرمودند: به کسی الله امور رعیت را سپارید، او به ایشان خیانت روا داشت الله به او بهشت را حرام می سازد.

یکی از موارد خیانت بی عدالتی می باشد، عدم رعایت عدالت در میان رعیت خیانت بزرگ محسوب می گردد.

عدالت در تطبیق قانون

تطبیق عادلانه قانون ضامن امنیت و آرامش در جامعه است، سیره رسول الله صلی الله علیه وسلم و حیات صحابه نشان میدهد که آنها با تطبیق عادلانه قانون قادر شدند یک حکومت بی نظیر را در جهان قایم نمایند، یکی از روش های دعوت شان اقامه عدل و عدالت بود، با مشاهده طرز حکومت داری ایشان تعداد قبائل عرب و ملت ها دنیا به اسلام روی آوردند، امپراطوری های بزرگ دنیا تاب و توان مقاومت را در برابر شان نداشت.

پیامبر صلی الله علیه وسلم در تطبیق قانون خیلی جدی عمل نمودند، وساطت شخص یا افراد نزد شان بی تأثیر بود، واقعه که در حدیث روایت شده بیانگر این مدعی می باشد.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ قُرَيْشًا أَهَمَّهُمْ شَأْنُ الْمَرْأَةِ الْمُخْرُومَةِ الَّتِي سَرَقَتْ، فَقَالُوا: وَمَنْ يَكْلَمُ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالُوا: وَمَنْ يَجْتَرِئُ عَلَيْهِ إِلَّا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، حُبُّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَلَّمَهُ أُسَامَةُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَسْتَفْعُ فِي حَدِّ مَنْ حُدِّدَ اللَّهُ، ثُمَّ قَامَ فَاخْتَطَبَ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ قَبْلَكُمْ، أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ، وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ، وَإِيْمُ اللَّهِ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتُ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا" (بخاری، ۱۴۲۲هـ ق: ۱۷۵/۴).

از عایشه رضی الله عنها روایت است که میگوید: یک خانم از قبیله مخزوم عمل سرقت را انجام داد، مردم قریش را این قضیه مضطرب و نگران ساخت، خواستند تا با رسول الله صلی الله علیه وسلم در پیرامون عدم تطبیق حد سرقت بر این خانم داخل صحبت شوند، میان خود مشوره نموده گفتند که درین باره با رسول الله صلی الله علیه وسلم کدام شخص صحبت خواهد نمود؟ کی جرأت میکند تا با رسول الله صلی الله علیه وسلم موضوع را در میان بگذارد؟ جز اسامه کسی دیگری جرأت پیشنهاد موضوع را به رسول الله صلی الله علیه وسلم نخواهد داشت، اسامه در پیرامون موضوع با رسول الله صلی الله علیه وسلم صحبت نمود، و از نگرانی مردم قریش ایشان را مطلع ساخت، رسول الله صلی الله علیه وسلم خشمگین گردیده خطاب به اسامه فرمودند آیا در قسمت تطبیق حدود الله سفارش میکنی؟ سپس خطبه ایراد فرموده گفتند: علت هلاکت امت های قبلی همین نکته بود، زمانیکه فردی از افراد شریف و نجیب زاده گان شان عمل سرقت

را انجام میداد او را رها میکردند، هر گاه افراد ضعیف و ناتوان سرقت می نمود بر بالای او حد را جاری می ساختند، قسم به الله اگر فاطمه بنت محمد سرقت کند دست او را قطع خواهیم نمود.

نمونه عدالت صحابه

نامه عمر رضی الله عنه به والی های که در قلمرو حکمروایی شان کار میکردند، این نامه بیانگر تأکید به رعایت عدالت می باشد، در نامه چنین تصریح گردیده است، به نام الله نهایت مهربان و با رحم، از طرف امیر المومنین به عبدالله بن قیس درود بر شما! اما بعد، قضاء یک فریضه روشن و محکم و پیروی شده الهی می باشد، هر قضیه به تو رسید خود را راجع به آن خوب آگاه بساز، زمانیکه قضیه به تو روشن شد در قسمت تنفیذ آن اقدام کن، گفتن سخن حق که جنبه عملی نداشته باشد در آن سودی نیست، در برخورد و نشستن خود عدالت را رعایت کن، در دفتر کاری خود به مراجعین روبرو بنشین، تا در دل انسانهای آبرو مند و شریف طمعی از ظلم پیدا نشود، انسانهای ضعیف از عدالت تو احساس مأیوسی نکنند، آوردن بینه بر مدعی و قسم بر شخص منکر لازم است، صلح در میان مسلمانان جایز می باشد، مگر صلحی که حلال را حرام و یا حرام را حلال بگرداند این نوع از صلح جایز نیست، هرگاه در قضیه ای فیصله صادر نمودی پی برد که در آن مرتکب اشتباه شده ای به حق بر گرد، حق پایه دار و قدیم است، برگشتن به حق بهتر است از ادامه بر باطل (طقوش، ۲۰۰۳م: ۲۴۸/۱).

راهای تأمین عدالت

۱. یکی از راهای تأمین عدالت آگاهی دهی دینی می باشد. آگاهی دهی حقوقی، از طریق رسانه صوتی، تصویری، رسانه های اجتماعی، منابر و سایر طرق و وسائل ممکنه، هم چنان از طریق ارگانهای مربوطه باید آگاهی دینی افراد جامعه بلند برده شود. حرمت ظلم و بی عدالتی در روشنی نصوص شرعی به ایشان بیان گردد.
۲. مجازات عاملان بی عدالتی
۳. تطبیق قانون در جامعه و برخورد عادلانه با زیر دستان، برخورد عادلانه با تمام اعضای خانواده.
۴. شایسته سالاری، گزینش افراد در چوکات دولت به اساس لیاقت و دیانت، تقوی و تخصص باید صورت گیرد، درین صورت عدالت تأمین زمینه اعتماد و باور میان افراد جامعه مساعد می شود.

اضرار بی عدالتی

گاه در جامعه عدالت رعایت نشود مشکلات اجتماعی را به وجود خواهد آورد، در نبود عدالت زندگی انسانها به چالش مواجه می شود، خصومت و دشمنی در میان افراد جامعه به وجود می آید. روی همین منظور قرآن کریم به رعایت عدالت تأکید نموده است. بی عدالتی اضرار دینی و اجتماعی دارد. پیامد های زشت بی عدالتی:

۱. عدالت ضد ظلم و نابرابری می باشد، ظلم در شریعت اسلامی حرام خوانده شده است، کسانیکه بی عدالتی میکنند مرتکب ظلم میشوند، الله ظالم را دوست نمی دارد. { وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ } الله ستمگران را دوست نمی دارد.
۲. بی عدالتی سبب تفرقه و نزاع میان افراد جامعه می شود، هر امریکه باعث ایجاد نزاع و تفرقه و دشمنی میان افراد جامعه شود حرام و نادرست می باشد. الله متعال میفرماید: { وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ } (انفال: ۴۶). باهم دیگر نزاع نکنید سست می شوید و شکوه تان از بین می رود، شکیبایی ورزید همانا الله با صابران است.
۳. بی عدالتی در سطح فامیل باعث از هم پاشی خانواده می گردد، سوء ظن و بدگمانی را در میان فرزندان به وجود می آورد، طوریکه در حدیث آمده که رسول الله صلی الله علیه وسلم میفرماید: عن النعمان بن بشیر، قال: تصدق علي أبي بعض ماله، فقالت أمي عمرة بنت رواحة: لا أرضى حتى تشهد رسول الله صلی الله علیه وسلم، فانطلق أبي إلى النبي صلی الله علیه وسلم ليشهده على صدقتي، فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم: «أفعلت هذا بولدك كلهم؟» قال: لا، قال: «اتقوا الله، واعدلوا في أولادكم» (نیسابوری، ب ت: ۱۶۲۳/۳). از نعمان بن بشیر روایت است که گفت: پدرم به من چیزی را هبه نمود، مادرم عمره بنت رواحه به او گفت: من زمانی خورسندم می شوم که درین قضیه رسول الله صلی الله علیه وسلم گواه قرار دهی، پدرم به نزد رسول الله صلی الله علیه وسلم رفته جریان را به ایشان حکایت نمود، رسول الله صلی الله علیه وسلم در پیرامون قضیه فرمودند: «آیا به تمام فرزندان خود چنین کردی (همین گونه هبه نمودی)؟» گفت: نه خیر، گفت: «از الله بترسید، در میان فرزندان خود عدالت را رعایت کنید»

نتیجه گیری

عدالت و عدل کلمه عربی بوده به معنای برابری می باشد، عدالت در شریعت اسلامی جایگاه رفیع و شامخ دارد، قرآن کریم و هم چنین احادیث رسول الله صلی الله علیه وسلم به عدالت تاکید نموده است. دین مبین اسلام به عدالت در خانواده تاکید نموده است، عدم رعایت عدالت در سطح خانواده باعث از هم پاشی امور خانوادگی می شود، هرگاه سرپرست فامیل در میان فرزندان عدالت نکند، دشمنی و کینه فضای خانواده را مکدر می سازد، فرزندان نسبت به پدر بدگمان شده عداوت و دشمنی میان فرزندان اوج میگیرد. در صورتیکه شخص دارای دو یا سه خانم باشد حتما باید عدالت را رعایت نماید، در صورت عدم رعایت عدالت مرتکب گناه کبیره گردیده و مستحق عذاب الهی می شود.

مسئولین امور مکلف اند تا عدالت را رعایت نمایند، عدالت حکام باعث تأمین روابط میان راعی و رعیت گردیده فاصله از میان شان برداشته میشود، رعیت به مسئولین و زمام داران امور محبت ورزیده از ایشان

اطاعت و فرمان دار میکنند. عدالت در تطبیق قانون مسوولین دولت اسلامی مکلف اند تا عدالت را در تطبیق قانون رعایت نمایند، باید قانون شریعت اسلامی را بر غنی و فقیر، عالم و عامی مساویانه تطبیق گردد، هیچ کس باید از تطبیق قانون مستثنی نباشد، افراد مجرم مطابق شریعت اسلامی مجازات شود.

منابع

القرآن الکریم

ابن عباس ، عبد الله بن عباس - رضي الله عنهما - (ب ت) تنوير المقياس من تفسير ابن عباس، جمع و ترتيب: مجد الدين أبو طاهر محمد بن يعقوب الفيروزآبادي، بيروت: دار الكتب العلمية.

ابوالفداء، إسماعيل حقي بن مصطفى الإستانبولي الحنفي الخلوئي ، المولى أبو الفداء (ب ت) روح البيان ، انتشارات: دار الفكر - بيروت.

بخاری، محمد بن إسماعيل أبو عبدالله البخاري الجعفي (١٤٢٢ هـ) چاپ اول، بيروت: دار طوق النجاة.

جرجاني، علي بن محمد بن علي الجرجاني (١٤٠٥) التعريفات، چاپ اول، بيروت: دار الكتاب العربي .

حسيني، محمد رشيد بن علي رضا بن محمد شمس الدين بن محمد بهاء الدين بن منلا علي خليفة القلموني الحسيني (١٩٩٠ م) تفسير المنار، مصر: الهيئة المصرية العامة للكتاب.

خازن، علاء الدين علي بن محمد بن إبراهيم بن عمر الشحي أبو الحسن، المعروف بالخازن (١٤١٥ هـ) لباب التأويل في معاني التنزيل، چاپ اول، بيروت: دار الكتب العلمية .

دهخدا، ص ٢١٢٣٧ علی اکبر، (١٣٧٧ هـ ش)، لغت نامه دهخدا، تهران: وچاپ دانشگاه تهران.

زحيلي، دوهبة بن مصطفى الزحيلي (١٤٢٢ هـ) چاپ اول، دمشق: دار الفكر .

السَّجِسْتَانِي ، أبو داود سليمان بن الأشعث بن إسحاق بن بشير بن شداد بن عمرو الأزدي السَّجِسْتَانِي (ب ت) بيروت: المكتبة العصرية.

طبري، محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الآملي، أبو جعفر الطبري (١٤٢٠ هـ - ٢٠٠٠ م) چاپ اول، بيروت: مؤسسة الرسالة. www.qurancomplex.com

طقوش، محمد سهيل طقوش (٢٠٠٣ م) تاريخ الخلفاء الراشدين، چاپ اول: دار النفاثس.

علوان، نعمة الله بن محمود النخجواني، ويعرف بالشيخ علوان (١٤١٩ هـ - ١٩٩٩ م) تفسير الفواتح الالهية، چاپ اول، مصر: دار ركابي للنشر.

فرهنگ معین، ایران: امیر کبیر.

قرطبي، أبو عبد الله محمد بن أحمد بن أبي بكر بن فرح الأنصاري، الخزر جي شمس الدين القرطبي (١٣٨٤هـ - ١٩٦٤ م) تفسير جامع احكام القرآن، چاپ دوم، قاهره: دار الكتب المصرية.

فنجي، أبو الطيب محمد صديق خان بن حسن بن علي ابن لطف الله الحسيني البخاري القنوجي (١٤١٢ هـ - ١٩٩٢ م) تفسير فتح البيان، بيروت: المكتبة العصرية للطباعة والنشر، صيدا.

مظهري، محمد ثناء الله المظهري (١٤١٢ هـ) تفسير المظهري، پشاور: مكتبة رشديه.

الموسوعة الفقهية الكويتية، وزارة الأوقاف والشئون الإسلامية - الكويت (١٤٢٧هـ) چاپ دوم، كويت: دار السلاسل.

نيسابورى، مسلم بن الحجاج أبو الحسن القشيري النيسابوري (ب ت) بيروت

